

dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro *

IZAZOVI PRAVA NA OBRAZOVANJE DJECE U ISPUNJAVANJU CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA

Države članice UN-a u rujnu 2015. godine prihvatile su tzv. 'akcijski plan za ljude, planet i napredak' – Agendu 2030 za održivi razvoj. Kroz 17 ciljeva i 169 podciljeva Agenda nastoji okončati nejednakost, siromaštvo i glad, pridonijeti izgradnji miroljubivih, pravednih i uključivih društava, promovirati i štiti ljudska prava, promicati ravnopravnost spolova i osnaživanje žena i djevojčica te osigurati održivu zaštitu planeta i njegovih prirodnih resursa. Između ostalog, Agenda nastoji osigurati i uključivo i pravedno kvalitetno obrazovanje te promovirati mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve (cilj 4.). Izvješća UN-a o ciljevima održivog razvoja dijelom sadržavaju uznemirujuće podatke o izazovima u obrazovanju djece, dio kojih će se obraditi u ovom radu. Pandemija virusa COVID-19 u proljeće 2020. godine potpuno je zatvorila škole i dovela do poremećaja svakodnevne rutine djece, izloženosti višestrukim oblicima nasilja i iskorištavanja, uznemirujućeg osjećaja nesigurnosti i stresa, što je sve zajedno produbilo i krizu u obrazovanju. Pandemija je službeno gotova, ali izazovi su i dalje brojni. Procjenjuje se i da se dio djece nikada neće vratiti u obrazovni sustav. Bit će potrebne godine za smanjenje stope porasta ekstremnog siromaštva. Očekuje se i da će današnje generacije biti pod velikim utjecajem klimatskih promjena, što će se zasigurno odraziti i na obrazovanje. Posebno je teško održavati učinkovit obrazovni sustav u situacijama oružanih sukoba; uz ostale psiho-socijalne i/ili fizičke poražavajuće utjecaje na djecu, svaki od njih nesumnjivo stvara ili produbljuje krizu obrazovanja. Stoga je u fokusu ovoga rada analiza nekoliko aktualnih izazova u obrazovanju s kojima se danas susreće međunarodna zajednica i njihov utjecaj na ostvarenje ciljeva održivog razvoja.

Ključne riječi: obrazovanje, prava djece, održivi razvoj, Agenda 2030.

*Ako ne djelujemo odmah,
Agenda 2030 će postati epitaf za svijet kakav je mogao biti.*

António Guterres, glavni tajnik UN-a

* Dr. sc. Sandra Fabijanić Gagro, redovita profesorica na Katedri za međunarodno pravo Pravnog fakulteta u Rijeci (Full Professor, Chair of International Law, University of Rijeka, Faculty of Law): sandrafg@pravri.uniri.hr
ORCID-ID: orcid.org/0000-0003-3992-8618

1. UVOD

Svatko ima pravo na obrazovanje. Ono mora biti dostupno svima i usmjereno prema punom razvoju ljudske osobnosti te jačanju poštivanja ljudskih prava i sloboda. Obrazovanje je temelj za promicanje razumijevanja, mira i tolerancije¹ te preduvjet razvoja tolerantnih, naprednih i održivih društava. Njegova je svrha stjecanje znanja za kritičko razmišljanje i razvijanje sposobnosti za odgovorno ponašanje u društvu.²

Unatoč temeljnoj proklamaciji da „svatko ima pravo na obrazovanje“, procjenjuje se da danas čak 244 milijuna djece³ uopće ne ide u školu. Još 2021. godine izvan školskog sustava bilo je 118,5 milijuna djevojčica i 125,5 milijuna dječaka u dobi od 6 do 18 godina.⁴ Procjenjuje se i da se više od 260 milijuna mladih u dobi između 15 i 24 godine nalazi izvan sustava obrazovanja ili nekog oblika usavršavanja, odnosno da je nezaposleno. Čak dvije trećine su žene.⁵

Više od 760 milijuna odraslih nije pismeno. Procjene se kreću između 771 milijuna nepismenih u 2020. godini⁶ i 763 milijuna u najnovijim podacima UNESCO-a.⁷ Usporedba aktualnih procjena s prijašnjima upućuje na stagnaciju u borbi protiv nepismenosti, što svakako negativno utječe na ostvarenje ciljeva održivog razvoja. Naime, u rujnu 2013. broj nepismenih osoba starijih od 15 godina iznosio je 773,5 milijuna (61,3 % bile su žene), a među njima je bilo čak 125,2 milijuna mladih u dobi od 15 do 24 godine (61,3 % žena i djevojčica).⁸ Procjenjuje se da do 2030. godine čak 300 milijuna školske djece neće svladati elementarne vještine čitanja, pisanja i brojenja⁹, što će, nažalost, dodatno probuditi krizu obrazovanja.

¹ Opća deklaracija o ljudskim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/09, čl. 26.

² Denona Bogović, N.; Čegar, S. (2012). *Obrazovanje za održivi razvoj*, u: Karaman-Aksentijević, N. (ur.) *Ljudski potencijali i ekonomski razvoj*, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, str. 232.

³ UNESCO. *Message from Ms Audrey Azoulay, Director-General of UNESCO, on the occasion of the International Day of Education 24 January 2023*, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384281_eng (12. srpnja 2023.).

⁴ V. više na: UNESCO. *Out-of-school numbers are growing in sub-Saharan Africa*, 2022., <https://www.unesco.org/gem-report/en/2022-out-school> (6. srpnja 2023.).

⁵ *Our Common Agenda*. 2021., str. 39, para. 43, https://www.un.org/en/content/common-agenda-report/assets/pdf/Common_Agenda_Report_English.pdf (16. srpnja 2023.).

⁶ UNESCO. *International Literacy Day Transforming literacy learning spaces*, 2022., str. 1, <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2022-cn-en.pdf> (17. srpnja 2023.).

⁷ UNESCO. *Literacy: Promoting the power of literacy for all*, <https://www.unesco.org/en/literacy> (17. srpnja 2023.).

⁸ United Nations. *Committee on the Elimination of Discrimination against Women General recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education*, CEDAW/C/GC/36, 27. studenog 2017., para. 2, <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-36-2017-right-girls-and> (24. srpnja 2023.).

⁹ UN Department of Economic and Social Affairs. *Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition, Towards a Rescue Plan for People and Planet*, str. 4, 20, <https://reliefweb.int/report/world/sustainable-development-goals-report-2023-special-edition?gclid=CjoKCQjw84anBhCtA->

Svijet se konstantno suočava s nizom kriza, velikim dijelom cikličkih i vidljivo otežano rješivih, dio kojih prijete i samom opstanku čovječanstva, ali i ekološkoj i klimatskoj održivosti Zemlje. Svjesni da potrebe današnjih generacija ne smiju ugrožavati opstojnost i sposobnost zadovoljavanja potreba budućih, u posljednjih se nekoliko desetljeća međunarodna zajednica nastoji razvijati u skladu s konceptom tzv. održivog razvoja. Taj je koncept dinamičan i prilagodljiv novim izazovima i razvoju tehnologije, a u svom ishodištu podrazumijeva uključivanje građana u donošenje odluka; jačanje sposobnosti prilagođavanja institucijskim, društvenim i političkim promjenama; poticanje ravnopravnosti spolova u društvima u kojima je ona i dalje izazov; promicanje aktivnosti usmjerenih na smanjenje siromaštva i eliminaciju gladi; ograničenja „ponašanja“ nametnuta čovječanstvu radi očuvanja resursa okoliša i njegove sposobnosti apsorpiranja negativnih učinaka ljudskih aktivnosti itd.¹⁰ Kreativno i konstruktivno prepoznavanje i rješavanje globalnih izazova i stvaranje otpornijih društava srž je obrazovanja za održivi razvoj.¹¹ Koncept održivog razvoja u cijelosti pretpostavlja i zahtijeva aktivnost i ulaganje danas za bolje sutra.

Analizirajući izazove s kojima se čovječanstvo danas susreće, konceptu održivog razvoja može se prigovoriti pomalo utopistički pogled na sveopće stanje na planetu. Na početcima njegova razvoja postavljalno se pitanje postoji li uopće dovoljno široka potpora međunarodne zajednice za ciljeve koje održivi razvoj identificira, odnosno postoji li politička volja za izgradnju odnosa nužnih za njegovu realizaciju.¹² Neka od tih pitanja zasigurno su aktualna i danas. Važno je ipak naglasiti da održivi razvoj nije utopističko i statičko stanje sveopće harmonije, već prije svega kontinuiran, dugotrajan, dinamičan i nimalo jednostavan proces društvenih, ekonomskih, socijalnih i inih promjena, koji počiva ne samo na sposobnosti nacionalnih, a onda i međunarodnih aktera u prevladavanju kriza na svim razinama, već i na njihovoj političkoj volji da se aktivno uključe u realizaciju ciljeva održivog razvoja.¹³

Aktualni izazovi i ciljevi održivog razvoja do 2030. godine definirani su na obilježavanju 70. godišnjice osnutka UN-a, 2015. godine prihvaćanjem Agende za održivi

RIsAISI-xd3d6lNWsPRIW9nNTAReH96oQ8SLHD_5mHigSQ2iSJZzZVNCAqihDsaAmTME-ALw_wcB (24. srpnja 2023.).

¹⁰ V. više u tzv. Brundtland izvješću Svjetske komisije za okoliš i razvoj: World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*, 1987., paras. 27-30, <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (25. srpnja 2023.).

¹¹ Raditya-Ležaić, A.; Boromisa, A.; Tišma, S. (2018). *Komparativni pregled obrazovanja za održivi razvoj i istraživanje potreba za stručnjacima u Hrvatskoj*. Socijalna ekologija, vol. 27, br. 2, str. 166.

¹² Haas, P. (1996). *Is sustainable development politically sustainable?* Brown Journal of World Affairs, vol. 3, br. 2, str. 242.

¹³ Za kritičko razmatranje izazova vezanih uz ulogu obrazovanja u ostvarenju ciljeva Agende v. više u: Voicu, I., Voicu, F. (2015). *Education for Sustainable Development and the 2030 Agenda*. Drepturile Omului / Human Rights, vol. 3, str. 15–17.

razvoj (dalje u tekstu: Agenda)¹⁴, „akcijskog plana za ljude, planet i napredak“¹⁵ Realizacijom 17 ciljeva i 169 podciljeva održivog razvoja Agenda teži oblikovanju svijeta (bliske, ali nadasve neizvjesne) budućnosti te nastoji:

- iskorijeniti siromaštvo (cilj 1.) i glad (cilj 2.)
- promicati i jačati kontinuiran, uključiv i održiv gospodarski rast, punu zaposlenost i dostojanstven rad za sve (cilj 8.); miroljubiva i uključiva društva, siguran pristup učinkovitom pravosuđu i učinkovitim institucijama na svim razinama (cilj 16.); ravnopravnost spolova i osnaženje žena i djevojčica (cilj 5.); jednakosti unutar i između država (cilj 10.) te globalno partnerstvo za održivi razvoj (cilj 17.)
- izgraditi otpornu infrastrukturu i održivu industrijalizaciju (cilj 9.) te uključiva, sigurna i održiva naselja (cilj 11.)
- očuvati oceane i mora (cilj 13.) te kopnene ekosustave (cilj 15.)
- osigurati zdrav život (cilj 3.); pristup pitkoj vodi (cilj 6.) i održivoj energiji (cilj 7.); održive oblike potrošnje i proizvodnje (cilj 12.); hitnost u borbi protiv klimatskih promjena (cilj 13.) te – u konačnici – uključivo i pravedno kvalitetno obrazovanje uz promicanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve (cilj 4.).

Fokus ovoga rada usmjerit će se na analizu aktualnih izazova održivog razvoja koji posredno ili neposredno pridonose krizi u obrazovanju ili otežavaju postojeće napore. Sve će navedene okolnosti (ali ne samo one) zasigurno imati dalekosežne posljedice za percepciju i oblikovanje društava te posljedično i ostvarenje, ali i samu održivost ciljeva održivog razvoja.

2. USPOREDBA CILJEVA ODRŽIVOG RAZVOJA I TEMELJNIH PRAVA VEZANIH UZ OBRAZOVANJE IZ KONVENCIJE O PRAVIMA DJETETA (1989.)

Kako bi se naglasila važnost obrazovanja u kontekstu ciljeva održivog razvoja, u ovom će se radu razraditi pregled usporednih ciljeva Agende i međunarodnog dokumenta koji već nekoliko desetljeća najjasnije promiče prava djece diljem svijeta – Konvencije o pravima djeteta¹⁶ (dalje u tekstu: Konvencija). Fokus je, naravno, nužno staviti na cilj 4. Agende. On predviđa osiguranje uključivog i pravednog kvalitetnog obrazovanja te promicanje mogućnosti cjeloživotnog učenja za sve. Pristup je kvali-

¹⁴ United Nations. *Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development* (A/Res/70/1), https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (29. srpnja 2023.).

¹⁵ *Ibid.*, Preambula.

¹⁶ Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/93. Konvencija je prihvaćena 20. studenog 1989. i sa 196 država stranaka danas je jedan od najratificiranijih međunarodnih dokumenata. Podatak dostupan na: UNTS. *Convention on the Rights of the Child*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsq_no=IV-11&chapter=4&clang=_en (23. srpnja 2023.).

tetnom obrazovanju ne samo pravo već i ključna prilika za svako dijete. U tom smjeru nužno je osigurati:

- a) pristup kvalitetnom razvoju tijekom ranog djetinjstva, skrbi i predškolskog obrazovanja, koje djecu adekvatno priprema za osnovnoškolsko obrazovanje (4.2.)
- b) besplatno, pravično i kvalitetno osnovno i srednje obrazovanje u kojem će djeca steći korisna znanja (4.1.)
- c) jednaku dostupnost cijenom pristupačna i kvalitetna strukovnog i visokoškolskog obrazovanja, uključujući sveučilišno (4.3.)
- d) pismenost i matematičku pismenost svih (4.6.)
- e) znanja i vještina potrebne za promicanje održivog razvoja, između ostalog i putem obrazovanja za održivi razvoj i održiv način života, ljudska prava, rodnu ravnopravnost, promicanje kulture mira i nenasilja, pripadnost globalnoj zajednici i poštovanje kulturne raznolikosti i doprinos kulture održivom razvoju (4.7.).

Stoga je potrebno:

- a) povećati broj mladih i odraslih koji posjeduju relevantne vještine, uključujući tehničke i strukovne, za potrebe zapošljavanja i poduzetništva (4.4.)
- b) ukloniti obrazovne nejednakosti između spolova i osigurati jednaku dostupnost svih razina obrazovanja i strukovne izobrazbe ranjivim osobama (4.5.)
- c) izgraditi nove i unaprijediti postojeće obrazovne objekte prilagođene djeci, osobama s invaliditetom i ispunjavanju zahtjeva ravnopravnosti spolova, a koji će omogućiti sigurnu, nenasilnu, uključivu i učinkovitu obrazovnu okolinu za sve (4.a.)
- d) znatno globalno proširiti broj stipendija za upis u više škole, strukovnu izobrazbu i informacijsku i komunikacijsku tehnologiju, tehničke, inženjerske i znanstvene programe u nerazvijenim i zemljama u razvoju (4.b.)
- e) znatno povećati broj kvalificiranih nastavnika i pojačati međunarodnu suradnju vezanu uz njihovu obuku i usavršavanje, posebice u zemljama u razvoju, najmanje razvijenim zemljama i malim otočnim državama u razvoju (4.c.).

Usporedbom Agende i Konvencije može se primijetiti da važnost obrazovanja višestruko nadilazi opisani cilj 4. Agende. Naime, obrazovanje se prepoznaje kao preduvjet ostvarenja i brojnih drugih ciljeva Agende. Analiza članka 28. Konvencije, koji pravo na obrazovanje na temelju jednakih mogućnosti priznaje svakom djetetu, a pritom strankama Konvencije (koje čine gotovo sve države svijeta) nameće određene obveze, upućuje na jasnu vezu između tih obveza i širih ciljeva održivog razvoja. Naime, obveze država stranaka Konvencije jesu sljedeće:

- a) svima osigurati obvezno i besplatno osnovno obrazovanje
- b) poticati razvoj različitih oblika srednjoškolskog obrazovanja, uključujući opću i stručnu izobrazbu te ih učiniti raspoloživim i dostupnim svakom djetetu te poduzeti primjerene mjere kao što su uvođenje besplatne izobrazbe i osiguranje materijalne podrške kada je ona potrebna
- c) svim prikladnim sredstvima učiniti više i visoko obrazovanje dostupno svima na temelju sposobnosti
- d) učiniti da obavijesti o školovanju te stručnoj izobrazbi i profesionalnom usmjeravanju budu dostupne svakomu djetetu
- e) poduzeti mjere za poticanje redovita dolaska na nastavu i smanjenje stope ispisa djece iz škole.¹⁷

Navedene obveze ne služe isključivo ostvarenju cilja 4., iako je jasno da on jest primaran. Međutim, obveza iz čl. 28., st. 1.b) vezana je, primjerice, i uz ostvarenje ciljeva 8.6. (smanjenje nezaposlenosti) i 8.b. (razvijanje globalnih strategija zapošljavanja), dok primjerice čl. 28., st. 1.e) jasno korespondira s ciljem 6.2. Agende (osiguranje odgovarajućih higijenskih uvjeta, s posebnim naglaskom na potrebe djevojčica i žena).

Nadalje, odredba Konvencije koja državama strankama nalaže poduzimanje potrebnih mjera kako bi se školska stega provodila poštujući dostojanstvo djeteta¹⁸ u jasnoj je vezi ne samo sa zahtjevom cilja 4.a. već i onim iz cilja 5.2. (uklanjanje svih oblika nasilja nad svim ženama i djevojčicama, trgovanja ženama, seksualnog i drugih oblika iskorištavanja).

Najjasnija veza između Konvencije i brojnih ciljeva Agende vidljiva je iz odredbe čl. 28., st. 3. Njome se državama strankama nalaže promicanje međunarodne suradnje u području obrazovanja, osobito radi suzbijanja neznanja i nepismenosti diljem svijeta te olakšanje pristupa znanstvenim i tehničkim spoznajama i suvremenim metodama poučavanja, s posebnim naglaskom na potrebe zemalja u razvoju. Upravo je ta odredba temelj za ostvarenje ne samo cilja 4. (primjerice 4.6. i 4.c.) već i sljedećih ciljeva Agende:

- 5.b. – poboljšanja korištenja tehnologija s ciljem promicanja osnaživanja žena
- 7.a. i 7.b. – jačanja međunarodne suradnje u pristupu istraživanju i tehnologiji čiste energije te unapređenja tehnologije opskrbe modernim i održivim energetske uslugama
- 9.4. i 9.5. – unapređenja infrastrukture i prilagodbe industrije kako bi postale održive, učinkovitije i ekološki prihvatljivije te poboljšanja znanstvenih istraživanja i unapređenja tehnoloških kapaciteta industrijskih sektora

¹⁷ Konvencija o pravima djeteta, čl. 28., st. 1.

¹⁸ *Ibid.*, čl. 28., st. 2.

- 9.a., 9.b. i 9.c. – razvoja održive i otporne infrastrukture u zemljama u razvoju putem poboljšane financijske, tehnološke i tehničke podrške, podržavanja aktivnosti razvoja, istraživanja i inovacija u tehnološkom sektoru te povećanja pristupa informacijskoj i komunikacijskoj tehnologiji
- 11.c. i 12.a. – pružanja financijske i tehničke pomoći najmanje razvijenim zemljama pri izgradnji održivih i otpornih zgrada uz korištenje lokalnih materijala te jačanja njihovih znanstvenih i tehnoloških kapaciteta s ciljem postizanja održivijih modela potrošnje i proizvodnje
- 14.3., 14.5. i 14.a. – smanjenja acidifikacije oceana; očuvanja obalnih i morskih područja; povećanja znanstvenih spoznaja i razvijanja istraživačkih kapaciteta s ciljem poboljšanja zdravlja oceana i doprinosa morskoj biološkoj raznolikosti
- 15. – očuvanja, uspostave i promicanja održivog korištenja kopnenih ekosustava, održivog upravljanja šumama, suzbijanja dezertifikacije, degradacije tla te uništenja biološke raznolikosti.

Na isti je način moguće povezati obveze iz članka 29. Konvencije s brojnim ciljevima Agende, većina kojih znatno nadilazi zahtjeve cilja 4. Naime, obrazovanje djeteta nužno je usmjeriti prema:

- a) punom razvoju djetetove osobnosti, darovitosti, duševnih i tjelesnih sposobnosti
- b) promicanju poštivanja ljudskih prava i temeljnih sloboda te načela proglašenih u Povelji UN-a
- c) poticanju poštivanja djetetovih roditelja, njegova kulturnog identiteta, jezika i vrednota, nacionalnih vrednota zemlje u kojoj dijete živi i zemlje iz koje potječe te poštivanju drugih civilizacija
- d) pripremi djeteta za odgovoran život u slobodnoj zajednici u duhu razumijevanja, mira, snošljivosti, ravnopravnosti spolova i prijateljstva među svim narodima, etničkim, nacionalnim i vjerskim skupinama te osobama starosjedilačkog podrijetla
- e) poticanju zaštite prirodnog okoliša.¹⁹

Tako postavljene obveze država stranaka Konvencije u jasnoj su vezi sa zahtjevima brojnih ciljeva Agende. Spomenut ćemo samo neke.²⁰

- 1.5. i već spomenuti 4.7. – jačanje otpornosti siromašnih i onih u ranjivom položaju te stjecanje znanja i vještina potrebnih za promicanje održivog razvoja
- 5.5. – osiguranje jednakih mogućnosti zapošljavanja žena na rukovodećim položajima te njihova sudjelovanja u političkom, gospodarskom i javnom životu

¹⁹ *Ibid.*, čl. 29., st. 1.

²⁰ Za više v. UNICEF. *Mapping the Global Goals for Sustainable Development and the Convention on the Rights of the Child*, <https://www.unicef.org/media/60231/file> (21. srpnja 2023.).

- 8.3., 8.5. i 8.6. – promicanje razvojno orijentiranih politika koje podupiru produktivne aktivnosti, stvaranje dostojanstvenih poslova, kreativnost i inovativnost; postizanje punog i produktivnog zapošljavanja i smanjenje udjela nezaposlenih mladih
- 11.4. – jačanje napora u očuvanju i zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine
- 12. – osiguranje održivih oblika potrošnje i proizvodnje
- 13.1., 13.2. i 13.3. – jačanje otpornosti i prilagodljivosti na opasnosti povezane s klimom i elementarnim nepogodama; uključivanje mjera vezanih uz klimatske promjene u nacionalne politike te planiranje i podizanje svijesti o klimatskim promjenama
- 14. i 15. – očuvanje i održivo korištenje oceana, mora i morskih resursa te kopnenih ekosustava
- 16. – promicanje miroljubivih i uključivih društava, osiguranje pristupa pravosuđu i izgradnja učinkovitih i odgovornih institucija na svim razinama.

Iz izloženog jasno je vidljiva isprepletenost ciljeva Agende i važnost obrazovanja u njihovu ostvarenju. Godišnja izvješća o ciljevima održivog razvoja prate napredak ili pogoršanje na polju ostvarenja svih 17 ciljeva. Svako je izvješće rezultat zajedničkih napora Odjela UN-a za gospodarska i socijalna pitanja (*UN Department of Economic and Social Affairs*) i više od 50 međunarodnih i regionalnih agencija te se temelji na milijunima podataka iz više od 200 zemalja i područja. Posljednjih nekoliko izvješća upućuje na posebice zabrinjavajuću situaciju. Plan održivog razvoja do 2030. ozbiljno je ugrožen zbog višestrukih, kaskadnih i isprepletenih kriza koje nesporno utječu na sve ciljeve Agende, uključujući i one vezane uz obrazovanje.²¹

Jedan od dugotrajnijih izazova, ali istodobno i jedan od važnijih preduvjeta za realizaciju ciljeva održivog razvoja, jest ravnopravnost spolova i potreba osnaženja djevojčica i žena. Ostvarenje održivog razvoja nije moguće ako se polovici čovječanstva i dalje ne priznaju sva ljudska prava i mogućnosti. Stoga je nužno djevojčicama i ženama osigurati jednak pristup kvalitetnom obrazovanju.²² Podatci pokazuju da je obrazovanje žena još uvijek vrlo izazovno. Procjenjuje se da je danas oko 118,5 milijuna djevojčica izvan sustava osnovnog ili srednjoškolskog obrazovanja²³, najvećim dijelom u subsaharskoj Africi. Ta je brojka dodatno alarmantna ako se uzme u obzir da je prije više od jednog desetljeća (2012.) situacija bila bolja. Tada se procjenjivalo da 32 milijuna djevojčica osnovnoškolske dobi (53 % od ukupnog broja školske po-

²¹ UN Department of Economic and Social Affairs. *The Sustainable Development Goals Report 2022*, str. 3, https://reliefweb.int/report/world/sustainable-development-goals-report-2022?gclid=CjoKCQjw6KunBhDxARIsAKFUGs8hmZwepd-leU7N8vcbhnUuanrtQtcy5BM3VGEpqzGtMpmsxRWVUJ8aAtAeEALw_wcB (26. srpnja 2023.).

²² Agenda, para. 20.

²³ V. *supra*, bilj. 4.

pulacije) i 31,6 milijuna djevojčica srednjoškolske dobi (50,2 %) nije pohađalo školu.²⁴ Čak i ako krenemo od pretpostavke da su sustavi prikupljanja podataka danas savršeni i odražavaju realnije stanje „na terenu“ nego 2012. te da je situacija dodatno pogoršana pandemijom virusa COVID-19, brojke upozoravaju na iznimno ozbiljan problem.

Posebice je zabrinjavajuća situacija u Afganistanu, danas jedinog zemlji na svijetu koja djevojčicama i ženama zabranjuje obrazovanje nakon osnovne škole. Procjenjuje se da 80 % afganistanskih djevojčica i žena školske dobi, njih 2,5 milijuna, danas ne pohađa školu. Zabrana pohađanja škole za djevojčice starije od 12 godina uvedena je u ožujku 2022. godine. U prosincu iste godine zabranjeno je i sveučilišno obrazovanje žena.²⁵ Takvo uskraćivanje temeljnog prava žena na obrazovanje nesporo podupire duboko diskriminatorno stereotipno razumijevanje uloge žene kao manje vrijedne. Stoga je, s posebnim naglaskom na pogubne posljedice preranog izlaska iz sustava obrazovanja, Međunarodni dan obrazovanja 2023. godine (24. siječnja) bio posvećen upravo afganistanskim djevojčicama i ženama.

Naime, prerano napuštanje obrazovnog sustava djecu ostavlja bez znanja, vještina i kompetencija koje su im nužne za uključivanje na tržište rada te za brzu i adekvatnu prilagodbu svijetu koji se (pre)brzo mijenja. Mnoga djeca, koja bi po dobi trebala biti u školskoj klupi, iz različitih su razloga izvan škole. Mnogi se u školu nisu vratili nakon pandemije²⁶, a u nekim je zemljama postotak djece izvan obrazovnog sustava danas posebno alarmantan.²⁷ Procjenjuje se da se čak ni cilj univerzalnog završetka osnovne škole (za sve/svugdje) neće ostvariti do 2030. Procjene također govore i da će dotad samo jedna od šest zemalja ostvariti cilj općeg završetka srednje škole.²⁸

Podatci također pokazuju da je u manje od dvije godine 100 milijuna djece palo u siromaštvo, što je povećanje od 10 % u odnosu na 2019. godinu, koje dodatno produbljuje jaz između bogatijih i siromašnijih zemalja. Procjenjuje se da će biti potrebno

²⁴ Committee on the Elimination of Discrimination against Women General recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education, CEDAW/C/GC/36, 27. studenog 2017., *op. cit.*, para. 2.

²⁵ UNESCO. *Afghan girls and women made focus of International Education Day*, <https://news.un.org/en/story/2023/01/1132637> (28. srpnja 2023.) V. i United Nations. *Chief Calls On Taliban To Reverse Ban On Education of Afghan Girls*, <https://www.ndtv.com/world-news/un-chief-calls-on-taliban-to-reverse-ban-on-education-of-afghan-girls-3721932> (28. srpnja 2023.).

²⁶ V. više na: UNICEF. *Are children really learning: Exploring foundational skills in the midst of a learning crisis*, 2022., str. 9, <https://data.unicef.org/resources/are-children-really-learning-foundational-skills-report/> (11. srpnja 2023.).

²⁷ Tako je, primjerice, u Čadu polovica sve djece u dobi od 8 do 14 godina izvan škole. U pakistanskoj pokrajini Sindh 42 % djece ne pohađa školu. U pet afričkih zemalja (Srednjoafrička Republika, Čad, Gvineja Bisau, Sao Tome i Principe i Sierra Leone) djeca koja ne idu u školu nemaju nikakve temeljne vještine čitanja. *Ibid.*, str. 18.

²⁸ Sustainable Development Goals Report 2023, *op. cit.*, str. 20.

sedam do osam godina za oporavak i povratak na razine siromaštva djece prije pandemije.²⁹ Tijekom pandemije 724 milijuna ljudi suočilo se s ekstremnim siromaštvom (nadmašivši time projekciju prije pandemije za 90 milijuna). Sukob u Ukrajini poremetio je globalnu trgovinu, što je dovelo do povećanja životnih troškova koji nerazmjerno utječu na siromašne. Podatci pokazuju da je do kraja 2022. godine 8,4 % svjetske populacije, ili čak 670 milijuna ljudi, još uvijek živjelo u uvjetima ekstremnog siromaštva. U skladu s vladajućim trendovima, procjenjuje se da će u takvim uvjetima (s manje od 2,15 USD dnevno) 2030. godine živjeti 575 milijuna ljudi.³⁰ Svijet se zbog povećanja cijena hrane vratio gotovo 20 godina unatrag i suočava se s problemom gladi kakav nije viđen od 2005. godine. Procjenjuje se da je od 2021. oko 800 milijuna ljudi suočeno s glađu.³¹ U 2022. godini oko 45 milijuna djece mlađe od pet godina bilo je pothranjeno, a 148 milijuna zaostajalo je u rastu zbog problema povezanih s nedostatnom prehranom.³² Procjenjuje se i da će u 2030. godini još 128,5 milijuna djece zaostajati u rastu.³³ Zemlje suočene s ekstremnim siromaštvom bore se i s visokom stopom smrtnosti novorođenčadi. U 2021. godini umrlo je pet milijuna djece u dobi do pet godina, od toga gotovo polovica (2,3 milijuna) u prvih 28 dana života.³⁴

Globalne krize trećeg desetljeća 21. stoljeća dodatno pojačavaju postojeće izazove. Tako se, primjerice, predviđa da će današnja generacija djece biti pod velikim utjecajem klimatskih promjena i ekstremnih klimatskih događaja, što će se nesporno odraziti i na obrazovanje. Nužna je promjena školskih kurikuluma u kontekstu širenja informacija o klimatskim promjenama i adekvatnije pripreme za „zeleniju“ budućnost. Zanimljivo je da 94 % zemalja u svojim izvješćima o održivom razvoju navodi da su klimatske promjene adekvatno obrađene i uključene u njihove nastavne planove i programe. Međutim, podrobnija analiza dostavljenih podataka o ostvarenim rezultatima održivog razvoja ipak govori drukčije – čak 47 % zemalja ne razrađuje problematiku klimatskih promjena u svojim nacionalnim nastavnim planovima. Dok 95 % nastavnika priznaje važnost i nužnost poučavanja o ozbiljnosti klimatskih promjena, samo je jedna trećina dovoljno educirana za učinkovito objaš-

²⁹ UNICEF. *Preventing a lost decade: Urgent action to reverse the devastating impact of COVID-19 on children and young people*, 2021., str. 4, <https://www.unicef.org/media/112891/file/UNICEF%2075%20report.pdf> (13. srpnja 2023.).

³⁰ Sustainable Development Goals Report 2023, *op. cit.*, str. 12.

³¹ Nakon dva desetljeća napretka broj ljudi suočenih s glađu smanjio se na 607 milijuna zabilježenih 2014. godine. Međutim, nakon pandemije procjenjuje se da od gladi pati između 720 i 811 milijuna ljudi. V. UNDP. *New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity*, 2022., str. 51, <https://hdr.undp.org/system/files/documents//srhs2022pdf.pdf> (13. srpnja 2023.).

³² Sustainable Development Goals Report 2023, *op. cit.*, str. 4, 14.

³³ *Ibid.*, str. 15.

³⁴ Takve brojke, unatoč tome što upućuju na doista ozbiljne probleme u određenim dijelovima svijeta, pokazuju ipak i određen napredak. Naime, između 2015. i 2021. postotak smrtnosti djece mlađe od pet godina smanjio se za 12 %. Jedino je u subsaharskoj Africi taj postotak i dalje u porastu; u 2021. godini jedno od 14 djece umrlo je prije navršene pete godine života. *Ibid.*, str. 17.

njavanje njihovih učinaka. Nadalje, procjenjuje se i da tek 70 % mladih razumije ozbiljnost klimatskih promjena i u stanju je objasniti njihove posljedice.³⁵

Vodeći računa o važnosti obrazovanja u postpandemijskom svijetu, u rujnu 2022. održan je samit o transformaciji obrazovanja.³⁶ Više od 130 zemalja, među njima i Republika Hrvatska, obvezalo se aktivnije uključiti u prevladavanje trenutačne krize. Sastanku na vrhu prethodilo je 115 nacionalnih rasprava i konzultacija³⁷ u kojima su združeno djelovale vlade, nastavnici, učenici, studenti i ustanove civilnog društva. Naglasak je stavljen na razradu i implementaciju mjera usmjerenih na prevladavanje zaostataka uzrokovanih pandemijom, pružanje potpore psiho-socijalnoj dobrobiti učenika i nastavnika, osiguranje pomoći ekonomski osjetljivim skupinama te na naglašavanje važnosti rodno osjetljivih obrazovnih politika. Posebno je naglašena uloga obrazovanja u postizanju svih 17 ciljeva održivog razvoja, međuovisnost obrazovanja, klimatskih promjena, sukoba i siromaštva te potreba jačanja znanja i kompetencija u korištenju digitalnih obrazovnih sadržaja.³⁸ Naime, iako su osnovna pismenost i poznavanje računanja preduvjet kvalitetna učenja i uopće ostvarenja ciljeva održivog razvoja³⁹, danas je nužno te vještine nadograditi digitalnom pismenošću. Jedino se s novim znanjima i vještinama dijete može prilagoditi izazovima post-COVID vremena, počevši već od predškolske dobi.

3. UTJECAJ PANDEMIJE VIRUSA COVID-19 NA OBRAZOVANJE

Svijet se s krizom učenja suočavao i prije pandemije. Međutim, ona je od početka 2020. godine dodatno pogoršala već postojeću krizu, razotkrila ranjivost obrazovnih sustava, ali i potaknula izvanrednu ljudsku snalažljivost i potencijal. Utjecaj zatvaranja škola tijekom prve godine pandemije doista je bio svjetski fenomen koji je zahvatio sve zemlje i regije.

³⁵ *Ibid.*, str. 39.

³⁶ V. više na: United Nations. *Transforming Education Summit*, 2022., <https://www.un.org/en/transforming-education-summit> (11. srpnja 2023.).

³⁷ Za više v. UNESCO. *Transforming Education Summit Analysis of National Statements of Commitment*, 2022., https://transformingeducationsummit.sdg4education2030.org/system/files/2022-12/Analysis%20of%20TES%20National%20Statements%20of%20Commitment_23.10.2022_FINAL.pdf (11. srpnja 2023.).

³⁸ V. više na: United Nations. *Over 130 countries heed call to reboot education systems, offering new hope to world's children for a better future*, <https://www.un.org/en/transforming-education-summit/tes-summit-closing-press-release> (9. srpnja 2023.). V. i Tawil, S. (2016). *Education and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, u: Hinzen, H., Schmitt, S. (eds.) *Agenda 2030 – Education and lifelong learning in the Sustainable Development Goals*. DVV International, str. 12.

³⁹ Hanemann, U. (2016). *Lifelong literacy as a prerequisite for and the key to achieving the Sustainable Development Goals*, u: Hinzen, H., Schmitt, S. (eds.) *Agenda 2030 – Education and lifelong learning in the Sustainable Development Goals*. DVV International, str. 50–51.

Od ožujka 2020. do veljače 2022. škole diljem svijeta zbog pandemije su bile potpuno ili djelomično zatvorene u prosjeku 41 tjedan (čak 60 tjedana u Latinskoj Americi).⁴⁰ Latinska Amerika i Karibi najpogođenije su regije s 80 % prekida nastave zbog potpunog zatvaranja škola. Najmnogoljudnija Južna Azija pretrpjela je gubitak od 57 % nastave zbog zatvaranja škola, a Bliski istok i sjeverna Afrika 51 %. U nekim zemljama škole su bile zatvorene tijekom cijele pandemije od početka 2020. Procjenjuje se da je u prvih godinu i pol pandemije više od 55 milijuna učenika u 14 zemalja ostalo uskraćeno za bilo kakav oblik nastave i poučavanja.⁴¹ Oko 147 milijuna djece propustilo je više od polovice kontaktne nastave u prve dvije godine pandemije.⁴² Sveukupno je 405 milijuna školske djece u 23 zemlje bilo pogođeno potpunim ili djelomičnim zatvaranjem škola.⁴³ Na globalnoj razini procjenjuje se da se više od 1,5 milijardi mladih suočilo s određenim prekidom obrazovanja.⁴⁴ Procjenjuje se i da je 24 milijuna djece i mladih diljem svijeta, od predškolske do sveučilišne razine, i dalje u opasnosti nikada se više ne vratiti u sustav obrazovanja.⁴⁵

U svibnju 2023. pandemija je službeno završila. Uz brojne druge posljedice i gotovo sedam milijuna žrtava⁴⁶, promijenila je i obrazovanje milijuna djece, ali i dovela do poremećaja svakodnevne rutine djece, izloženosti višestrukim oblicima nasilja i iskorištavanja, uznemirujućeg osjećaja nesigurnosti i stresa, globalne krize mentalnog zdravlja. Procjenjuje se da je 10,5 milijuna djece izgubilo roditelja ili skrbnika zbog pandemije.⁴⁷ Sve su navedene okolnosti, u kombinaciji s učincima ekonomske krize, oružanih sukoba, klimatskih promjena i ostalih izazova, pogoršale postojeće nejednakosti i najviše pogodile marginalizirane skupine. Manje je, naravno, bilo vjerojatno da će tijekom pandemije djeca iz siromašnijih sredina imati adekvatno okruženje, uređaje i vještine potrebne za učenje na daljinu. Stoga je kombinacija dugotrajnog zatvaranja škola i nemogućnosti pristupa čak i *online* učenju, dodatno produbila jaz između bogatih i siromašnih i dodatno pridonijela krizi obrazovanja.

⁴⁰ Sustainable Development Goals Report 2022, *op. cit.*, str. 35.

⁴¹ Preventing a lost decade: Urgent action to reverse the devastating impact of COVID-19 on children and young people, *op. cit.*, str. 19.

⁴² Sustainable Development Goals Report 2022, *op. cit.*, str. 34.

⁴³ Are children really learning: Exploring foundational skills in the midst of a learning crisis, *op. cit.*, str. 9.

⁴⁴ Dr Zaeem Haq iz organizacije Save the Children, u povodu službenog okončanja pandemije, 5. svibnja 2023. Save the Children. *Official end to the COVID-19 public health emergency does not cure the crisis for children*, <https://reliefweb.int/report/world/official-end-covid-19-public-health-emergency-does-not-cure-crisis-children> (2. kolovoza 2023.).

⁴⁵ Sustainable Development Goals Report 2022, *op. cit.*, str. 34.

⁴⁶ Podatak Svjetske zdravstvene organizacije dostupan na United Nations. *WHO chief declares end to COVID-19 as a global health emergency*, <https://news.un.org/en/story/2023/05/1136367> (2. kolovoza 2023.).

⁴⁷ Save the Children. *Official end to the COVID-19 public health emergency does not cure the crisis for children*, *op. cit.*

Oštre nejednakosti u pristupu internetu i dalje su prisutne među zemljama i unutar njih. Tako, primjerice, za razliku od visokorazvijenog dijela svijeta (Europa, Sjeverna Amerika, Australija i Novi Zeland), gdje više od 90 % stanovništva (u Australiji i na Novom Zelandu čak 97,4 %) ima i upotrebljava internet, u manje razvijenim zemljama svega je 36 % ljudi *online*.⁴⁸ Procjenjuje se i da 2,2 milijarde ljudi u dobi do 25 godina, odnosno dvije trećine djece i mladih diljem svijeta, nema internetsku vezu kod kuće. Samo 6 % djece i mladih u dobi do 25 godina u zemljama s niskim prihodima ima pristup internetu kod kuće, u usporedbi s 87 % u razvijenim zemljama.⁴⁹

4. IZAZOVI VEZANI UZ OBRAZOVANJE U SITUACIJAMA ORUŽANIH SUKOBA

Jedan od najštetnijih utjecaja oružanih sukoba na djecu i mlade jest gubitak obrazovanja koji se s njima povezuje. Diljem svijeta škole i sveučilišta se zatvaraju, napadaju ili koriste kao vojne baze ili zatočenički centri.⁵⁰ Učenicima i studentima time se uskraćuje pravo na obrazovanje, a nerijetko su sami i žrtve napada. Međutim, napadi na obrazovanje nisu samo sigurnosno-humanitarni nego i razvojni i širi društveni izazov. Negativni psiho-socijalni učinci sukoba i gubitka obrazovanja (pre)često su dugoročni, a dio djece zbog posljedica oružanih sukoba nikada se i ne vrati u obrazovni sustav.

Između 2015. i 2019. zabilježeno je više od 11.000 napada i vojne uporabe obrazovnih objekata diljem svijeta.⁵¹ Od ožujka 2020. pandemija je nesporno potaknula, ubrzala i anaprijedila modalitete učenja na daljinu; opciju koja se dugo promovirala za nastavak obrazovanja u nesigurnim i sukobima pogođenim područjima. Međutim, pandemija nije usporila napade na obrazovanje. U odnosu na prethodnu godinu, u 2020. zabilježen je porast napada na obrazovanje od 30 %.⁵² S druge strane, dok je ukupni broj napada porastao, broj učenika, studenata i obrazovnih djelatnika ozlijeđenih u napadima na škole smanjio se za više od 50 % u odnosu na prethodnu godi-

⁴⁸ V. statističke podatke dostupne u Sustainable Development Goals Report 2023, *op. cit.*, str. 47.

⁴⁹ Preventing a lost decade: Urgent action to reverse the devastating impact of COVID-19 on children and young people, *op. cit.*, str. 19.

⁵⁰ Takvi su slučajevi zabilježeni u Afganistanu, Iraku, Srednjoafričkoj Republici, Maliju, Somaliji itd. V. više u *Children and armed conflict. Report of the Secretary-General, A/77/895-S/2023/363*, 5. lipnja 2023., paras. 20, 32, 45, 75, 129, 157, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/children-and-armed-conflict-report-secretary-general-a77895-s2023363-enarruzh> (17. listopada 2023.).

⁵¹ United Nations. *Responsibility to protect: prioritizing children and young people. Report of the Secretary General, A/76/844 S/2022/428*, 26. svibnja 2022., para. 15, <https://reliefweb.int/report/world/responsibility-protect-prioritizing-children-and-young-people-report-secretary-general-a76844-s2022428-enarruzh> (7. kolovoza 2023.).

⁵² V. više u GCPEA, *Education Under Attack 2022*, str. 28–29, https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/eua_2022.pdf (30. srpnja 2023.).

nu.⁵³ U 2022. godini zabilježena su čak 1163 napada na školske i obrazovne ustanove, a negativne posljedice pandemije još se osjećaju. Riječ je o povećanju od 112 % u odnosu na 2021. godinu, kada je zabilježeno 475 napada.⁵⁴

Neposredno nakon izbijanja sukoba u Ukrajini⁵⁵, više od tri milijuna djece ponovno se iz školskih klupa vratilo učenju na daljinu. U prvih 10 mjeseci sukoba prijavljeno je oštećenje ili uništenje više od 3500 obrazovnih ustanova.⁵⁶ Organizacija *Save the Children* izvijestila je da su u prosjeku četiri predškolske ustanove dnevno bile oštećene ili uništene u prvih šest mjeseci rata.⁵⁷ Uništeno je i najmanje 36 škola ili ustanova za djecu s invaliditetom, što je dodatno poražavajuće jer je riječ o djeci za koju postoji veća opasnost da se neće vratiti u sustav obrazovanja, odnosno da se neće adekvatno prilagoditi uvjetima učenja na daljinu.⁵⁸ Do svibnja 2022. godine 130 obrazovnih institucija potpuno je uništeno.⁵⁹

U kontekstu mjera koje se poduzimaju za zaštitu djece u oružanim sukobima, bitnu ulogu ima cijela paleta aktivnosti UN-a i njegovih organa i partnera. Među tzv. šest teških povreda prava djece u oružanim sukobima⁶⁰ nalaze se i napadi na škole (zajedno s napadima na bolnice – kao mjesta koja bi trebala uživati apsolutnu zaštitu). U ožujku 2014. Vijeće sigurnosti UN-a održalo je otvorenu raspravu o djeci i oružanim sukobima i jednoglasno prihvatilo Rezoluciju 2143.⁶¹ Njome se utvrđuju

⁵³ Razlog tome naravno leži u činjenici da tijekom razdoblja karantene nije bilo djece u školama, pa su sukobljene strane koristile prazne škole u vojne svrhe i na njih usmjeravale međusobne napade.

⁵⁴ Najviše napada zabilježeno je u Afganistanu, Demokratskoj Republici Kongu, Izraelu, Mjanmaru, Maliju, Palestini i Ukrajini. United Nations. *Children and armed conflict. Report of the Secretary-General, A/77/895-S/2023/363*, 5. lipnja 2023., para. 9, <https://reliefweb.int/report/afghanistan/children-and-armed-conflict-report-secretary-general-a77895-s2023363-enarruzh> (19. srpnja 2023.).

⁵⁵ GCPEA je u veljači 2023. objavila izvješće pod naslovom „Napadi na obrazovanje i vojna uporaba obrazovnih ustanova u Ukrajini u 2022.“, koje se odnosi na razdoblje od 24. veljače do 31. prosinca 2022. V. na GCPEA. *Attacks on Education and Military Use of Education Facilities in Ukraine in 2022*, <https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/GCPEA-Attacks-on-Education-and-Military-Use-in-Ukraine.pdf> (24. srpnja 2023.).

⁵⁶ *Ibid.*, str. 3.

⁵⁷ *Ibid.*, str. 2.

⁵⁸ *Ibid.*, str. 6.

⁵⁹ Sustainable Development Goals Report 2022, *op. cit.*, str. 35.

⁶⁰ Koncept šest teških povreda prava djece u oružanim sukobima ustanovljen je Rezolucijom Vijeća sigurnosti S/RES/1261 (1999), od 30. kolovoza 1999. godine i implementiran kroz tzv. sustav promatranja i izvješćivanja (*monitoring and reporting mechanism – MRM*) u skladu s Rezolucijom S/RES/1612(2005), od 26. srpnja 2005. V. više primjerice: UNICEF. *25 Years of Children in Armed Conflict. Taking Action to Protect Children in War*, 2022., <https://www.unicef.org/media/123021/file/25%20Years%20Children%20in%20Armed%20Conflict.pdf> (7. kolovoza 2023.).

⁶¹ United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2143(2014)*, 7. ožujka 2014., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2143.pdf (9. kolovoza 2023.).

praktični koraci za borbu protiv kršenja prava djece u oružanim sukobima, uključujući njihovo pravo na obrazovanje i primjenu pravila međunarodnog humanitarnog prava. Pravila humanitarnog prava različita su od „mirnodopskih“; ona se ne bave određenim pravima iz obrazovanja, ne uređuju obrazovne sustave i kurikulume, ne utvrđuju okvire prava na obrazovanje; pravila humanitarnog prava ponajprije služe što je moguće lakšem i sveobuhvatnijem ostvarenju već unaprijed definiranih prava na obrazovanje i iz obrazovanja. Njihov je cilj prije svega zaštititi i sačuvati dignitet sudionika obrazovnog sustava (na svim razinama) i obrazovnih ustanova te u izvanrednim, nepredvidljivim i opasnim situacijama oružanih sukoba stvoriti i zadržati uvjete koji će omogućiti (daljnji) pristup prilagodljivu i sigurnu obrazovanju.

Nesporna uloga obrazovanja u prevenciji sukoba i njegova važnost za buduću prosperitet mladih potvrđeni su i Rezolucijom Opće skupštine UN-a 74/275 iz 2020. godine⁶² te rezolucijama Vijeća sigurnosti 2250 iz 2015.⁶³ i 2601 iz 2021. godine.⁶⁴ Potonja je u cijelosti posvećena zaštiti obrazovanja i u njoj se prvi put eksplicitno naglašava veza između obrazovanja, mira i sigurnosti. Ona također ističe važnost provedbe Agende te u kontekstu održivog razvoja prepoznaje i naglašava ulogu obrazovanja u borbi protiv siromaštva i nejednakosti te prepoznaje različite negativne utjecaje na obrazovanje za prevladavanje kojih potiče na solidarnost i intenzivniju međunarodnu suradnju.

Primarni zadatak Vijeća sigurnosti jest održanje međunarodnog mira i sigurnosti i u tom cilju ono bi trebalo pratiti napredak u odnosu na tu važnu rezoluciju te poduzimati učinkovite korake osiguranja njezina poštivanja i primjene. Bez praćenja i odgovornosti ništa se neće promijeniti u konfliktnim situacijama; odgovornost počinitelja najtežih povreda humanitarnog prava, među njima i onih usmjerenih prema djeci, prečesto izostaje. Međutim, u kontekstu globalne vojne i političke nesigurnosti te aktivnih i prijetećih sukoba u koje su često uključene i stalne članice Vijeća sigurnosti, o političkoj volji kojih ovisi uspjeh rezolucija koje donose, teško je očekivati veću promjenu nabolje.

⁶² Rezolucijom Opće skupštine A/RES/74/275, iz svibnja 2020. godine 9. rujna proglašen je Međunarodnim danom zaštite obrazovanja od napada. V. na: United Nations. *International Day to Protect Education from Attack. General Assembly Resolution, A/RES/74/275*, 29. svibnja 2020., <https://www.un.org/en/ga/74/resolutions.shtml> (9. kolovoza 2023.).

⁶³ United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2250(2015)*, 9. prosinca 2015., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2250.pdf (12. kolovoza 2023.).

⁶⁴ United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2601(2021)*, 29. listopada 2021., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2601.pdf (9. kolovoza 2023.).

5. ZAKLJUČAK

Obrazovanje, kao temelj osobnog dostojanstva i osnaživanja te pokretačka snaga za napredak društvenog, gospodarskog, političkog i kulturnog razvoja, danas je nesporno u krizi. Na to je upozorio i glavni tajnik UN-a António Guterres na Samitu o transformaciji obrazovanja 2022. godine.⁶⁵ Postojeći globalni izazovi 21. stoljeća dodatno su pojačani posljedicama pandemije i oružanog sukoba u Ukrajini, a njihovi učinci na obrazovanje djece osjećat će se u desetljećima koja dolaze.

Gotovo polovica djece u svijetu nije uključena u sustave predškolskog obrazovanja. Istraživanja pokazuju da do 70 % djece u dobi do 10 godina u zemljama u razvoju ne zna pročitati i razumjeti napisani tekst. Gotovo polovica svih učenika ne završi srednju školu. U razvijenim zemljama razlike u obrazovanju, koje su često povezane s prihodima, društvenim položajem, socijalnim okruženjem, spolom itd., onemogućavaju i usporavaju napredak društva. Negativan utjecaj problema povezanih s nedostatnim obrazovanjem najveći je na one koji već jesu marginalizirani ili se nalaze u nepovoljnom i ranjivom položaju, primjerice izbjeglice, migranti ili osobe s invaliditetom. To su, unatoč jednoj od ideja vodilja Agende da „nitko neće biti zanemaren“ („no one is left behind“), osobe koje obrazovni sustavi sustavno zanemaruju.

Današnja kriza obrazovanja nadilazi osnovne zahtjeve jednakosti, tolerancije, uključivosti i nediskriminacije. Osnovni problemi vezuju se uz nepripremljenost obrazovnih sustava za izazove trećeg desetljeća 21. stoljeća.⁶⁶ Svijet se iznimno brzo mijenja, ali te promjene ne prate dostatna ulaganja u obrazovanje. Obrazovni sustavi dijelom su zastarjeli i ne prilagođavaju se dovoljno brzo i učinkovito zahtjevima novih tehnologija, odnosno ne pripremaju adekvatno mlade za uključivanje na tržište rada. Ponaј prije se to odnosi na primjenu digitalne tehnologije koja već mijenja obrazovne sustave, a u budućnosti će ta promjena biti još snažnija i izraženija.

Unatoč proklamacijama o važnosti obrazovanja i potrebi osnaženja budućih generacija, procjenjuje se da će posljedice „izgubljenog vremena“ i nedovoljnog, odnosno smanjenog ulaganja u školstvo do 2030. godine rezultirati iznimno velikim brojem djece koja će ili ostati izvan školskog sustava ili ih taj isti sustav neće osposobiti, ne samo za aktualne izazove digitalnog doba već i za elementarne vještine čitanja, pisanja i brojenja. Na polovici vremena u implementaciji Agende svijet je suočen s negativnim rezultatima ostvarenja njezinih ciljeva i, nažalost, vrlo vjerojatno izgu-

⁶⁵ V. više na: United Nations. *Transforming Education: An urgent political imperative for our collective future. Vision Statement of the Secretary-General on Transforming Education, 2022.*, https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2022/09/sg_vision_statement_on_transforming_education.pdf (11. srpnja 2023.).

⁶⁶ Sengupta, E., Blessinger, P. (2019). *Integrating Sustainable Development into Teaching and Learning Methods*. International Journal for Education Law and Policy, vol. 15, str. 113–115.

bljenim desetljećem za djecu. Iako se COVID-19 više službeno ne smatra globalnom prijetnjom, stotine milijuna djece i dalje se svakodnevno suočavaju s posljedicama pandemije. Može se očekivati da će tako biti i u godinama koje dolaze; oporavak će u pojedinim društvima biti spor.

Bez hitne globalne akcije, adekvatno praćene na nacionalnim razinama, prijašnje godine napretka bit će trajno poništene, a ciljevi održivog razvoja neće se ostvariti. Akcija mora biti, s jedne strane, temeljena na kvalitetnoj i učinkovitoj međunarodnoj suradnji, a s druge snažno usmjerena na jačanje političke volje i odlučnosti nacionalnih vlada za prevladavanje postojećih društvenih, finansijskih, obrazovnih, normativnih i inih prepreka za učinkovitu implementaciju ciljeva Agende. U kontekstu obrazovanja za održiv razvoj dodatni naponi moraju, između ostalog, biti usmjereni na: podizanje svijesti o složenosti samog koncepta održivog razvoja; stručnu i sveobuhvatnu raspravu o važnosti obrazovanja za održivi razvoj, ne samo za puko ostvarivanje ciljeva Agende već i za općenit razvoj društva u cjelini; uključivanje stručnjaka u razvojne programe; poduzimanje nužnih mjera za adekvatne promjene u obrazovanju; prilagođavanje obrazovnih programa zahtjevima novih tehnologija i potrebi stjecanja novih kompetencija; sustavnu edukaciju obrazovnih djelatnika o ciljevima održivog razvoja i izazovima implementacije Agende itd. Nastavnici i profesori su, naime, u pojedinim sustavima često loše pripremljeni za kvalitetno poučavanje⁶⁷, a u istom trenutku i nedovoljno motivirani, slabo plaćeni, podcijenjeni i društveno marginalizirani.⁶⁸

Na temelju svega navedenog, a u kontekstu globalne sigurnosne, ekonomske i klimatske krize, brze tehnološke transformacije, dubokih promjena u svijetu rada, erozije demokratskih vrijednosti, porasta netolerancije i govora mržnje te činjenice da je kriza obrazovanja postojala i prije Agende, nužno je jačati međunarodnu suradnju te snažnije poticati nacionalne napore i aktivnosti. Sve razine obrazovnih sustava moraju se prilagođavati zahtjevima vremena, digitalnog doba i društvenih promjena. Samo na taj način moguće je očekivati bolju realizaciju ciljeva Agende. Trenutačni naponi nisu dostatni i očekivani rezultati zasigurno će izostati.

⁶⁷ Reid, C. T. (2016). *Education for sustainable development and the professional curriculum*. *Law Teacher*, vol. 50, br. 3, str. 303–304.

⁶⁸ Nedavno globalno istraživanje među učiteljima osnovnih i srednjih škola pokazalo je da se jedan od četiri učitelja uopće ne osjeća dovoljno educiranim i spremnim poučavati teme povezane s održivim razvojem. *Sustainable Development Goals Report 2022*, *op. cit.*, str. 51.

LITERATURA

Članak u časopisu

1. Haas, P. (1996). *Is sustainable development politically sustainable?* Brown Journal of World Affairs, vol. 3, br. 2, str. 239–248.
2. Raditya-Ležaić, A.; Boromisa, A.; Tišma, S. (2018). *Komparativni pregled obrazovanja za održivi razvoj i istraživanje potreba za stručnjacima u Hrvatskoj*. Socijalna ekologija, vol. 27, br. 2, str. 165–180.
3. Reid, C. T. (2016). *Education for sustainable development and the professional curriculum*. Law Teacher, vol. 50, br. 3, str. 300–306.
4. Voicu, I.; Voicu, F. (2015). *Education for Sustainable Development and the 2030 Agenda*. Drepturile Omului / Human Rights, vol. 3, str. 7–18.
5. Sengupta, E.; Blessinger, P. (2019). *Integrating Sustainable Development into Teaching and Learning Methods*. International Journal for Education Law and Policy, vol. 15, str. 111–120.

Poglavlje u knjizi

1. Denona Bogović, N.; Čegar, S. (2012). *Obrazovanje za održivi razvoj*, u: Karaman-Aksentijević, N. (ur.) *Ljudski potencijali i ekonomski razvoj*, Sveučilište u Rijeci, Ekonomski fakultet, str. 232–242.
2. Hanemann, U. (2016). *Lifelong literacy as a prerequisite for and the key to achieving the Sustainable Development Goals*, u: Hinzen, H., Schmitt, S. (eds.) *Agenda 2030 – Education and lifelong learning in the Sustainable Development Goals*. DVV International, str. 46–53.
3. Tawil, S. (2016). *Education and the 2030 Agenda for Sustainable Development*, u: Hinzen, H., Schmitt, S. (eds.) *Agenda 2030 – Education and lifelong learning in the Sustainable Development Goals*. DVV International, str. 16–24.

Pravni izvori

1. Konvencija o pravima djeteta, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/93
2. Opća deklaracija o ljudskim pravima, Narodne novine – Međunarodni ugovori, 12/09

Mrežni izvori

1. GCPEA. *Attacks on Education and Military Use of Education Facilities in Ukraine in 2022*, <https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/GCPEA-Attacks-on-Education-and-Military-Use-in-Ukraine.pdf> (24. srpnja 2023.)
2. GCPEA, *Education Under Attack 2022*, https://protectingeducation.org/wp-content/uploads/eua_2022.pdf (30. srpnja 2023.)
3. UN Department of Economic and Social Affairs. *Sustainable Development Goals Report 2022*, <https://reliefweb.int/report/world/sustainable-development-goals-report-2022?gc->

- lid=CjoKCQjw6KunBhDxARIsAKFUGs8hmZwepd-leU7N8vcbhnUuanrtQtcysBM3VGE-pqzGtMpmsxRWVUJ8aAtAeEALw_wcB (26. srpnja 2023.)
4. UN Department of Economic and Social Affairs. *Sustainable Development Goals Report 2023: Special Edition, Towards a Rescue Plan for People and Planet*, https://reliefweb.int/report/world/sustainable-development-goals-report-2023-special-edition?gclid=CjoKCQjw84anBhCtARIsAISl-xd3d6lNWsPRIW9nNTAReH96oQ8SLHD_5mHigSQ2iSj-ZzZVNCAqihDsaAmTMEALw_wcB (24. srpnja 2023.)
 5. UNDP. *New threats to human security in the Anthropocene: Demanding greater solidarity*, 2022., <https://hdr.undp.org/system/files/documents//srhs2022pdf.pdf> (13. srpnja 2023.)
 6. United Nations. *Chief Calls On Taliban To Reverse Ban On Education of Afghan Girls*, <https://www.ndtv.com/world-news/un-chief-calls-on-taliban-to-reverse-ban-on-education-of-afghan-girls-3721932> (28. srpnja 2023.)
 7. United Nations. *Children and armed conflict. Report of the Secretary-General*, A/77/895-S/2023/363, 5. lipnja 2023., <https://reliefweb.int/report/afghanistan/children-and-armed-conflict-report-secretary-general-a77895-s2023363-enarruzh> (17. listopada 2023.)
 8. United Nations. *Committee on the Elimination of Discrimination against Women General recommendation No. 36 (2017) on the right of girls and women to education*, CEDAW/C/GC/36, 27. studenog 2017., <https://www.ohchr.org/en/documents/general-comments-and-recommendations/general-recommendation-no-36-2017-right-girls-and> (24. srpnja 2023.)
 9. United Nations. *International Day to Protect Education from Attack. General Assembly Resolution, A/RES/74/275*, 29. svibnja 2020., <https://www.un.org/en/ga/74/resolutions.shtml> (9. kolovoza 2023.)
 10. United Nations. *Our Common Agenda*. 2021., https://www.un.org/en/content/common-agenda-report/assets/pdf/Common_Agenda_Report_English.pdf (16. srpnja 2023.)
 11. United Nations. *Over 130 countries heed call to reboot education systems, offering new hope to world's children for a better future*, <https://www.un.org/en/transforming-education-summit/tes-summit-closing-press-release> (9. srpnja 2023.)
 12. United Nations. *Responsibility to protect: prioritizing children and young people. Report of the Secretary General*, A/76/844 S/2022/428, 26. svibnja 2022., <https://reliefweb.int/report/world/responsibility-protect-prioritizing-children-and-young-people-report-secretary-general-a76844-s2022428-enarruzh> (7. kolovoza 2023.)
 13. United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2143 (2014)*, 7. ožujka 2014., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2143.pdf (9. kolovoza 2023.)
 14. United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2250 (2015)*, 9. prosinca 2015., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2250.pdf (12. kolovoza 2023.)
 15. United Nations. *Security Council Resolution, S/RES/2601 (2021)*, 29. listopada 2021., https://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_res_2601.pdf (9. kolovoza 2023.)

16. United Nations. *Transforming Education: An urgent political imperative for our collective future. Vision Statement of the Secretary-General on Transforming Education*, 2022., https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2022/09/sg_vision_statement_on_transforming_education.pdf (11. srpnja 2023.)
17. United Nations. *Transforming Education Summit*, 2022., <https://www.un.org/en/transforming-education-summit> (11. srpnja 2023.)
18. United Nations. *Transforming Our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development (A/Res/70/1)*, https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E (29. srpnja 2023.)
19. United Nations. *WHO chief declares end to COVID-19 as a global health emergency*, <https://news.un.org/en/story/2023/05/1136367> (2. kolovoza 2023.)
20. UNESCO. *Afghan girls and women made focus of International Education Day*, <https://news.un.org/en/story/2023/01/1132637> (26. srpnja 2023.)
21. UNESCO. *International Literacy Day Transforming literacy learning spaces*, 2022., <https://en.unesco.org/sites/default/files/ild-2022-cn-en.pdf> (17. srpnja 2023.)
22. UNESCO. *Literacy: Promoting the power of literacy for all*, <https://www.unesco.org/en/literacy> (17. srpnja 2023.)
23. UNESCO. *Message from Ms Audrey Azoulay, Director-General of UNESCO, on the occasion of the International Day of Education 24 January 2023*, https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384281_eng (12. srpnja 2023.)
24. UNESCO. *Out-of-school numbers are growing in sub-Saharan Africa*, 2022., <https://www.unesco.org/gem-report/en/2022-out-school> (6. srpnja 2023.)
25. UNESCO. *Transforming Education Summit Analysis of National Statements of Commitment*, 2022., https://transformingeducationsummit.sdg4education2030.org/system/files/2022-12/Analysis%20of%20TES%20National%20Statements%20of%20Commitment_23.10.2022_FINAL.pdf (9. kolovoza 2023.)
26. UNICEF. *Are children really learning: Exploring foundational skills in the midst of a learning crisis*, 2022., <https://data.unicef.org/resources/are-children-really-learning-foundational-skills-report/> (11. srpnja 2023.)
27. UNICEF. *Mapping the Global Goals for Sustainable Development and the Convention on the Rights of the Child*, <https://www.unicef.org/media/60231/file> (21. srpnja 2023.)
28. UNICEF. *Preventing a lost decade: Urgent action to reverse the devastating impact of COVID-19 on children and young people*, 2021., <https://www.unicef.org/media/112891/file/UNICEF%2075%20report.pdf> (13. srpnja 2023.)
29. UNICEF. *25 Years of Children in Armed Conflict. Taking Action to Protect Children in War*, 2022., <https://www.unicef.org/media/123021/file/25%20Years%20Children%20in%20Armed%20Conflict.pdf> (7. kolovoza 2023.)
30. UNTS. *Convention on the Rights of the Child*, https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-11&chapter=4&clang=_en (21. srpnja 2023.)

31. Save the Children. *Official end to the COVID-19 public health emergency does not cure the crisis for children*, <https://reliefweb.int/report/world/official-end-covid-19-public-health-emergency-does-not-cure-crisis-children> (2. kolovoza 2023.)
32. World Commission on Environment and Development. *Our Common Future*, 1987., <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf> (25. srpnja 2023.)

SUMMARY

CHALLENGES OF THE RIGHT TO EDUCATION FOR CHILDREN IN ACHIEVING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

In September 2015, the UN Member States adopted what is known as the “plan of action for people, planet and prosperity”- the 2030 Agenda for Sustainable Development. With 17 goals and 169 sub-goals, the Agenda seeks to end inequality, poverty and hunger; help build peaceful, just and inclusive societies; promote and protect human rights; advance gender equality and the empowerment of women and girls; and ensure the sustainable protection of the planet and its natural resources. Other goals in the Agenda include ensuring inclusive and equitable quality education and promoting lifelong learning opportunities for all (Goal 4). Unfortunately, some of the reports from the UN on the Sustainable Development Goals contain troubling data on education challenges, some of which are discussed in this paper. The COVID -19 pandemic in the spring of 2020 led to a complete closure of schools around the world, the effects of which are still being felt today. This led to disruption of children's daily routines, multiple forms of violence and exploitation, and a disturbing sense of insecurity and stress, all of which combined to exacerbate the education crisis. The pandemic has officially ended, but challenges remain numerous. It is also estimated that some of the children will never return to the education system. It will take years to stem out the growth of extreme poverty. Current generations are expected to be severely impacted by climate change, which will undoubtedly affect education. It is also particularly difficult to maintain an effective education system during armed conflicts. Among other devastating psycho-social and/or physical impacts on children, each of these conflicts undoubtedly leads to or exacerbates an educational crisis. Therefore, the focus of this paper is to analyze various current education challenges facing the international community today and their implications for achieving the Sustainable Development Goals.

Key words: education, children's rights, sustainable development, Agenda 2030

